

HabSlak-Protocol 3

Monitoring- en verspreidingsonderzoek mbt de Platte schijfhoren

© Stichting ANEMOON. Versie: 18 oktober 2014

Opgesteld door: A.W. Gmelig Meyling (Stichting ANEMOON), A. Boesveld (Stichting ANEMOON), en V. Kalkman (EIS), in samenspraak met Centraal Bureau voor de Statistiek.

Doelstelling op landelijke schaal

Het HabSlak-project heeft voor wat betreft de Platte schijfhoren over de jaarlijkse deelprojecten HabSlak-2012 t/m HabSlak-2017 twee doelen:

1. Monitoringonderzoek: het vaststellen van populatieveranderingen op basis van 6-jaarlijkse perioden. De periode 2012 t/m 2017 vormt de nul-periode. De periode 2004-2012 geldt als basis om monitoringlocaties te kiezen. De periode 2018-2024 vormt de tweede monitoring-periode, waarbij in 2024 een vergelijking zal worden gemaakt met de periode 2012-2017. Na uitvoering van HabSlak-2017 dienen over de periode 2012 t/m 2017 minimaal 500 monitoringlocaties te zijn onderzocht waarbij per locatie minimaal 5 sublocaties zijn onderzocht op aan- of afwezigheid. Trends worden bepaald op basis van bezetting (occupancy) per locatie. Deze trends zullen te zijner tijd worden berekend door het CBS waarbij wordt rekening gehouden met de trefkans.
2. Verspreidingsonderzoek: het vaststellen van de landelijke verspreiding op basis van 10x10 km-hokken, waarbij in de periode 2012-2017 minimaal de 10x10 km-hokken moeten worden onderzocht waar de soort met zekerheid is waargenomen in de periode 2004-2012. Een hok is pas volledig onderzocht indien de soort er is aangetroffen of als er in dat hok minimaal 40 kansrijke locaties zijn onderzocht waarde soort niet is aangetroffen. Overige 10x10-km-hokken vormen wel doel van het onderzoek, maar vormen geen verplichting.

NB: Hierbij moet worden opgemerkt dat een inventarisatiejaar steeds loopt vanaf 1 juni van het genoemde jaar t/m augustus van het daaropvolgende jaar.

Beschikbare informatie:

1. Een lijst met 10x10 km-hokken waarbinnen zich potentieel leefgebied bevindt van de Platte schijfhoren. Voor al deze 10x10 km-hokken geldt dat de soort daar in de periode 2004-2012 is waargenomen.
2. Voor elk 10x10 km-hok is er een **locatielijst** beschikbaar voor de waarnemer. Per locatie worden de x- en y- coördinaten in RD-grid gegeven, evenals het aantal waargenomen exemplaren in de periode 2004-2012. De lijst is afnemend gesorteerd op het aantal waargenomen exemplaren.
3. Voor elk 10x10 km-hok is en geografische **locatiekaart** beschikbaar voor de waarnemer waarop de locaties uit de lijst zijn afgebeeld met roze tot donkerrode stippen. Hoe donkerder de stip, des te meer exemplaren er zijn waargenomen. De kaart heeft als ondergrond de Topografische kaart 1 op 50.000 (TOP50raster).

Inventarisaties van 10x10 km-hok tbv monitoringonderzoek

Doelstelling

- Per 10x10 km-hok dienen minimaal 5 kansrijke locaties te worden onderzocht.
- Deze locaties liggen zoveel mogelijk in verschillende 1x1 km-hokken.
- Per locatie worden minimaal 5 sublocaties onderzocht op aan- of afwezigheid van de Platte schijfhoren.

Werkwijze

- Voor een 10x10 km-hok is één velddag beschikbaar.
- Kies binnen één 10x10 km-hok minimaal 5 locaties waarvoor geldt dat er in het verleden zoveel mogelijk Platte schijfhorens zijn waargenomen en waarvoor tevens geldt dat deze locaties zo veel mogelijk verspreid liggen over verschillende 1x1 km-hokken binnen het 10x10 km-hok. Indien tijd over is, worden meer locaties onderzocht binnen het betreffende 10x10 km-hok.
- Het veldwerk dient te worden uitgevoerd in de periode van 1 juni t/m 31 augustus maar bij voorkeur in juli, omdat de kans dan het kleinst is dat de sloten in deze periode al geschoond zijn. Alleen ongeschoonde sloten dienen bij het onderzoek te worden betrokken. Indien sloten (gedeeltelijk) geschoond zijn dient te worden uitgeweken naar een andere locatie of dient de inventarisatie te worden uitgesteld tot een volgend jaar.
- In het veld kan blijken dat naar andere locaties moet worden uitgeweken, kies bij de voorbereiding daarom ook steeds alternatieve locaties.
- De eerste locatie is bij voorkeur de locatie waar in het verleden de meeste Platte schijfhorens zijn waargenomen: de locatie die het eerst in de locatielijst van een 10x10 km-hok wordt genoemd. Indien deze locatie moeilijk is te bereiken mag voor een andere locatie worden gekozen. Dit kan ook pas in het veld blijken.
- Per locatie worden 5 sublocaties onderzocht op de aan- of afwezigheid van de Platte schijfhoren. Deze sublocaties liggen circa 5 tot 8 meter uit elkaar. Belangrijk is dat de bemonstering van de ene sublocatie die van de andere sublocatie niet beïnvloedt.
- De sublocaties worden zo gekozen dat ze evenredig verspreid liggen rond het centrum van de locatiecoördinaten.
- Voor iedere sublocatie geldt dat het schepnet meerdere keren in tegengestelde richting door de onderwatervegetatie en wortels van de oevervegetatie wordt gehaald.
- Er dient gebruik te worden gemaakt van een schepnet dat overeenkomt met de specificaties van het Normnet Profi. Dit is een schepnet dat is ontwikkeld volgens de Europese norm EN-ISO 10870. Hiermee voldoet het aan de eisen die gesteld worden met betrekking tot inventarisatie- en monitoring-werkzaamheden (Kaderrichtlijn Water, STOWA). Dit ijzersterke net is bedoeld om in alle omstandigheden optimaal te presteren. Door de hoge eisen die aan dit net gesteld worden zijn alle naden afgewerkt met keperband om slijtage te voorkomen. De netbeugels en stokken zijn vervaardigd van geänodiseerd aluminium en hebben een gering gewicht. De grootte van de netbodem (10 x 10cm) maakt het mogelijk de vangst met één hand te inspecteren en over te brengen in een container, in alle omstandigheden een groot voordeel.

- De specificaties van het schepnet zijn:
 - netopening 20 x 30 cm.
 - maaswijdte gaasmateriaal 500 micron
 - netdiepte 50 cm
 - keperband tussen binnen- en buitenbeugel voorkomt slijtage van het netgaas)
 - (keperband beschermt naden
 - netbodem 10 x 10 cm handgrootte
 - binnen- en buitenbeugel van hoogwaardig aluminium
 - aluminium netstokken 2 x 1 m, optioneel verlengbaar met delen van één meter
 - aluminium netstok van 2 m aan één stuk
 - verlengde verjonging voorkomt doorbuigen van netstok

- Daarna wordt het net ter plaatse (of/en indien meegenomen later in het lab) onderzocht op het voorkomen van de Platte schijfhoren. Belangrijk is dat determinaties zeker zijn. Bij twijfel worden exemplaren en soms ook de gehele monsters verzameld en onderzocht in het laboratorium.
- Facultatief: Per locatie wordt indien mogelijk een schatting gemaakt van het totaal aantal waargenomen Platte schijfhorens op alle de onderzochte sublocaties.
- Als een locatie is verdwenen, bijvoorbeeld doordat een sloot is gedempt of dichtgegroeid, noteer dan voor de 5 sublocaties een nul.
- Indien voor een locatie geldt dat er geen water aanwezig is of in het recente verleden aanwezig kan zijn geweest, en de coördinaten van de locatie dus onwaarschijnlijk, d.w.z. ooit verkeerd genoteerd zijn, kies dan een andere locatie, maar noteer dit wel bij de opmerkingen in de Excel-invoer-sheet en noteer dan ook de nieuwe coördinaten en geef in de sheet ook aan dat het om een nieuwe locatie gaat.
- Indien mogelijk liggen de tweede, derde, vierde of vijfde locatie in verschillende 1x1 km-hokken. Kies binnen de 1x1 hokken indien mogelijk voor locaties waar de soort zoveel mogelijk is gezien.
- Indien in het verleden binnen het 10x10 km-hok minder dan 5 locaties zijn onderzocht in de periode 2004-2012, zoek dan naar andere kansrijke locaties, die bij voorkeur weer liggen in verschillende 1x1 km-hokken. Doe dit net zolang tot er minimaal 5 locaties zijn onderzocht in het 10x10 km-hok.
- Indien voor een inventarisatiedag geldt dat door overmacht (bijvoorbeeld onweer of pech) minder dan 5 locaties kunnen worden onderzocht, dan wordt verdere inventarisatie uitgesteld tot een volgend inventarisatiejaar, zodat de planning m.b.t. de andere 10x10 km-hokken niet doorschuift.
- Noteer bij locaties ook bijzonderheden, bijvoorbeeld m.b.t. beheer, toestand van het water en mogelijke oorzaken waarom de soort ter plekke achteruit kan zijn gegaan (of eventueel juist sterk is toegenomen).

Inventarisaties van 10x10 km-hok tbv verspreidingsonderzoek

Definities

- Aanwezig: De Platte schijfhoren is in een 10x10 km-hok aanwezig als deze op minimaal één locaties binnen het hok is vastgesteld
- Afwezig: De Platte schijfhoren is afwezig in een 10x10 km-hok als deze op 40 onderzochte kansrijke locaties binnen het 10x10 km-hok niet (of niet meer) kon worden vastgesteld. Kansrijke locaties worden gekozen door een expert op basis van watertype, bodemgesteldheid, onderwatervegetatie en kwelindicaties.

Doelstelling

- Aan- of afwezigheid vaststellen per 10x10 km-hok.

Werkwijze

- Indien de Platte schijfhoren bij de monitoring-inventarisaties niet in het 10x10 km-hok is waargenomen, dan betekent dit nog niet dat de soort met zekerheid afwezig is in dat 10x10 km-hok. Voor het verspreidingsonderzoek en om zekerheid te verkrijgen over afwezigheid wordt het 10x10 km-hok in het volgende inventarisatiejaar opnieuw op het al dan niet voorkomen van de soort onderzocht.
- Op basis van de locatielijst en de locatiekaart wordt een strategie bedacht om zo efficiënt mogelijk vast te stellen of de soort aanwezig is. Indien nodig worden er t/m 40 kansrijke locaties onderzocht. Pas als de soort dan nog niet is aangetroffen, wordt gesteld dat deze binnen het 10x10 km-hok afwezig is.
- Het is toegestaan binnen het 10x10 km-hok op basis van expertkennis andere locaties te zoeken dan in de locatielijst staan, mits de keuze van deze locaties leidt tot een grotere kans op vinden van de soort.
- Voor het inventarisatieonderzoek hoeft niet per se met 5 sublocaties te worden gewerkt, maar dit is wel wenselijk, omdat wanneer er wél 5 sublocaties zijn onderzocht, deze locatie ook als monitoringlocaties kan worden vastgelegd en gebruikt voor monitoring.

Schepnet voor het inventariseren en monitoren van de Platte schijfhoren zoals voorgeschreven in dit protocol.

Invoer van de gegevens

Naamgeving van Excel sheet:

Voor HabSlak-2013 in: NEM_HRMOL2013_PS.xlsx

Voor HabSlak-2014 in: NEM_HRMOL2014_PS.xlsx

enz..

Kolommen in de sheet

Srtcode: De soortcode van de Platte schijfhoren is 64600.

X10: y-coördinaat (RD-grid) = linker onderhoek van 10x10 km-hok.

Y10: y-coördinaat (RD-grid) = linker onderhoek van 10x10 km-hok.

X: X-coördinaat van oorspronkelijke locatie.

Y: Y-coördinaat van oorspronkelijke locatie.

CX: X-coördinaat van het centrum van huidige sublocaties.

CY: Y-coördinaat van het centrum van huidige sublocaties.

Gebied-Locatie: Naam van het gebied.

Datum: Inventarisatiedatum.

Nieuw: Noteer "Ja" indien het om een nieuwe locatie gaat die in het verleden nog niet is onderzocht.

N: Aantal sublocaties waarop de soort is aangetroffen.

NsLoc: Aantal sublocaties dat is onderzocht (normaal dus 5).

s1..s5: Sublocaties: 1: soort is aangetroffen, 0: soort is niet aangetroffen, leeg: niet onderzocht.

s6..s8: Eventuele facultatieve sublocaties.

Ntotaal: Schatting van het totaal aantal waargenomen exemplaren over alle sublocaties

Opmerkingen: Vermeld hier opmerkingen in het algemeen, maar zeker die met betrekking tot veranderingen in het veld die mogelijk te maken kunnen hebben met een toe- of afname.

Waarnemer: Naam van de waarnemer of namen van de waarnemers.

Facultatief Bijschrijfsoorten: Bijzondere andere (weekdier-) soorten kunnen hier eventueel worden vermeld, evenals bijzondere waarnemingen van andere dier- en plantengroepen.